

odmiennych od siebie map sprawia wyjątkowe niechlujne wrażenie; nie wiadomo również, co mają one ilustrować w kontekście dziejów szkolnictwa polonijnego. Z problematyką artykułu o wiele lepiej korespondowałyby mapy trzech wymienionych stanów z zaznaczonymi jednostkami oświatowymi według klucza stopnia nauki (przedszkola, szkoły podstawowe i średnie), chronologii (miejscowości, w których pojawiały się szkoły polonijne w danych okresach, według przyjętych cezur) lub typu szkoły, z czym wiązały się tak ciekawe spory światopoglądowe społeczności polonijnej (szkoły kościelne oraz świeckie). Wydaje się, że podseria „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis” skupiająca się na geografii zasługuje, by publikując na jej łamach zadać sobie trud opracowania własnej mapy zamiast pobrania dość przypadkowego materiału ilustracyjnego z Internetu.

Dzieje edukacji społeczności polonijnej w Brazylii nie stanowią łatwej problematyki. Jej kompleksowe opracowanie wymaga szerokiej kwerendy źródłowej: od prasy, przez spuściznę badaczy, źródła drukowane aż po kwerendę archiwalną w Kurytybie oraz Porto Alegre. Publikacja wyniku krótkiego wycinka badań, stanowiącego przyczynek do szerszego opracowania, byłaby jak najbardziej na miejscu. Autorki nie zadały sobie jednak trudu zapoznania się z nowymi źródłami czy nawet dostępnymi już opracowaniami. W efekcie otrzymaliśmy artykuł nie tylko nieposzerzający naszej wiedzy na podstawie nowej bazy źródłowej, ale również niesystematyzujący informacji już znajdujących się w literaturze przedmiotu.

Mgr Krzysztof Ziomek
Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie
Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych UJ
e-mail: ziomekkrzysztof@wp.pl

RAIMO PULLAT, TÖNIS LIIBEK, *W poszukiwaniu swojej Alma Mater. Estońscy inżynierowie i architekci, którzy przed II wojną światową uzyskali wykształcenie na europejskich uczelniach technicznych* [*Oma alma mater'it otsimas. Enne Teist maailmasõda Euroopa tehnikakõrgkoolidest võrsunud Eesti insenerid ja arhitektid*, Tallinn: Estopol OU 2020], tłumaczenie Anna Juga-Szymańska, Lublin: Wydawnictwo KUL 2020, ss. 514. ISBN: 978-83-8061-882-4.

DOI: <http://doi.org/10.18290/sp2344.19>

Dzięki finansowemu wsparciu programu „Traducta”, estońskiej fundacji Eesti Kultuurkapital, jeszcze w tym samym roku co oryginał, staraniem Wydawnictwa KUL, ukazało się tłumaczenie najnowszej książki profesora R. Pullata oraz doktora T. Liibeka. Pierwszy z nich w latach 1965-1990 pracował w Eesti Teaduste Akadeemia (m.in. peł-

nił funkcję dyrektora instytutu historii), następnie wykładał na uczelniach fińskich, a w latach 1995-2005 (do przejścia na emeryturę) kierował katedrą kultury miast na Uniwersytecie Pedagogicznym w Tallinie. W 2005 r. otrzymał doktorat *honoris causa* KUL. Specjalizuje się w badaniach naukowych z zakresu stosunków politycznych w basenie Morza Bałtyckiego, w tym dotyczących relacji polsko-estońskich i polsko-fińskich. Z jego bogatego dorobku naukowego na język polski przetłumaczono dotychczas książki: *Stosunki polsko-fińskie w okresie międzywojennym* (Warszawa 1998), *Od Wersalu do Westerplatte. Stosunki estońsko--polskie w okresie międzywojennym* (Kraków 2003) oraz *Morze wódki. Przemysł spirytusu na Bałtyku w okresie międzywojennym* (Kraków 2013). Współautorem omawianego przedsięwzięcia wydawniczego jest dr T. Liibek – dyrektor Biblioteki Politechniki Tallińskiej, specjalizujący się w badaniach z zakresu historii miast i historii nauki.

Autorzy omawianego opracowania, studiując losy estońskiej inteligencji technicznej, nakreślili bardzo szeroki obraz dziejów europejskiej edukacji technicznej, obejmujący czasy od połowy XIX wieku do wybuchu II wojny światowej. Na podstawie szerokiej kwerendy, przeprowadzonej w wielu archiwach estońskich i zagranicznych, ukazali bogactwo systemów edukacyjnych funkcjonujących w Europie, w omawianym okresie, na gruncie nauk technicznych. Opracowanie stanowi gruntowne kompendium wiedzy na temat wkładu inżynierów i architektów estońskich w rozwój rodzimego i europejskiego przemysłu, budownictwa i drogownictwa. Ukazuje przy tym nie tylko ich zasługi dla narodzin estońskiego społeczeństwa industrialnego okresu 20-lecia międzywojennego, ale również upamiętnia ich wpływ na ukształtowanie się estońskiej tożsamości narodowej.

Oprócz omówienia kwestii edukacyjnych, Autorzy zadali sobie trud przedstawienia losów estońskich studentów po ukończeniu przez nich edukacji akademickiej. Stąd w korpus analityczny opracowania, w każdą z jego części, wplecione zostały swoiste „biogramy” poszczególnych inżynierów, które w strukturze pracy uzyskały charakter akapitów, wyróżnionych nazwiskami konkretnych osób.

W pierwszym rozdziale, zatytułowanym „Możliwości uzyskania wykształcenia technicznego”, Autorzy nakreślili syntetyczny obraz szkolnictwa technicznego rozwijającego się w czasach nowożytnych na terenie Europy oraz imperium rosyjskiego. Z tego obrazu wyłoniły się główne kierunki, omówione w kolejnych rozdziałach, w których ze względu na uwarunkowania polityczne, historyczne oraz geograficzne podążali estońscy adepci nauk inżynierskich, szukając swojej wymarzonej *Alma Mater*. W konsekwencji braku własnej wyższej uczelni technicznej Estończycy byli skazani na studia zagraniczne. W znacznej części byli to absolwenci technikum w Tallinie prowadzonego od 1918 r. (początkowo w formie Technicznych Kursów Specjalistycznych) przez Estońskie Towarzystwo Techniczne. W obliczu budowy zrębów własnej państwowości stworzenie własnych elit inżynierskich stawało się jedną z najbardziej pilnych potrzeb młodego państwa.

W kolejnych trzech rozdziałach Autorzy przedstawili główne uczelnie techniczne, na których kształciły się przyszłe elity inżynierskie Estonii. Z przeprowadzonych analiz

wynika, że największą popularnością cieszyły się uczelnie techniczne Sankt Petersburga, a ponadto Politechnika w Rydze oraz Politechnika Gdańska. Następnie Autorzy skupili się na uczelniach niemieckich, poświęcając uwagę Wyższej Szkole Technicznej w Berlinie oraz politechnikom w Karlsruhe, Darmstadt i Dreźnie. W rozdziale zatytułowanym „Nauka na innych wyższych uczelniach technicznych Europy” omówili studia i dokonania estońskich absolwentów politechnik: szwajcarskich, czechosłowackich, francuskich, austriackich, wiedeńskich i rosyjskich. Znalazł się tu także dość obszerny fragment poświęcony Politechnice Warszawskiej (s. 413-422). W dalszej części Autorzy zaprezentowali dokonania estońskich absolwentów uczelni angielskich oraz Politechniki w Budapeszcie.

Opracowanie zawiera bardzo bogatą dokumentację fotograficzną, pochodzącą z 51 kolekcji rozsianych w całej Europie. Dokumentacja ta obejmuje zarówno historyczne fotografie budynków i sal wykładowych poszczególnych uczelni, widoki miast akademickich, wizerunki omawianych osób – indywidualne i zbiorowe (zwłaszcza ze spotkań korporacji akademickich), jak i fotografie najważniejszych przywołanych przedsięwzięć architektonicznych i inżynierskich. Pracę dopełnia indeks nazwisk, w którym wyróżniono (boldem) nazwiska estońskich inżynierów.

Oprócz niezaprzeczalnie ważkiego wkładu tej publikacji do badań prozopograficznych nad inteligencją Estonii, historią urbanizacji i industrializacji Europy w XX wieku oraz istotnego znaczenia dla analiz z zakresu dziejów gospodarki i kultury europejskiej, służyć może ona także badaniom z kręgu nauk socjologicznych, a zwłaszcza ogniskujących się wokół problematyki emigracji i kwestii budowania tożsamości narodowej na obczyźnie. Wynika to z faktu, iż w czasie II wojny światowej wielu inżynierów i architektów estońskich wyemigrowało do Ameryki Północnej i Australii, gdzie z sukcesem kontynuowali swoją działalność zawodową. Tym samym omawiana praca może stanowić materiał porównawczy dla studiów z zakresu badań polonijnych.

Drugim powodem, który powinien zaciekawiać polskiego czytelnika, zwłaszcza zainteresowanego ojczystą historią, jest obecność w publikacji licznych poloników. Autorzy wielokrotnie wspominają m.in. o Andrzeju Pszenickim, który na początku lat 20. XX wieku kierował pracami przy budowie mostu kolejowego w Narwie, a wcześniej zasłynął licznymi realizacjami na terenie imperium rosyjskiego. Od 1921 r. na stałe zamieszkał w Polsce i w latach 1929-1932 pełnił funkcję rektora Politechniki Warszawskiej.

W publikacji wielokrotnie podkreślany jest fakt wielkiej sympatii Estończyków wobec Polski i Polaków, głównie z powodu wzajemnego wspierania idei niepodległościowych. Wątki tej przyjaźni szczególnie często akcentowane są w partiach materiału dotyczących studiów na Politechnice Gdańskiej. Autorzy odnotowali przy tym, że „przyjaźń estońsko-polską w kręgach dyplomatycznych nazywano serdeczną unią – *entente cordiale*” (s. 142-143). W kontekście stosunków polsko-estońskich na Politechnice Gdańskiej podkreślono działalność Norberta Żaby. Ten urodzony w Tallinie (był synem polskiego oficera i Estonki) dyplomata, zasłynął jako organizator wymiany studenckiej po-

między Estonią i Polską, zabiegał o promocję Estonii w Polsce i położył znaczne zasługi w politycznym zbliżeniu obu państw.

Wiele uwagi Autorzy poświęcili także działalności polskich korporacji studenckich, zwłaszcza „Bratniej Pomocy” oraz korporacji „Polonia”, funkcjonującej w latach 1828-1918 na uniwersytecie w Tartu (Dorpat). Podkreślili przy tym kwestię współpracy estońskiej korporacji „Vironia”, związanej na uniwersytecie w Tartu z polskimi organizacjami, a przede wszystkim z korporacją warszawskich studentów „Welecja”. Istotne *novum* do badań nad działalnością polskich organizacji studenckich w okresie międzywojennym wnoszą spostrzeżenia Autorów poświęcone Estońsko-Polskiemu Kołu Akademickiemu w Tallinie (Eesti-Poola Akadeemiline Ring), zrzeszającemu wszystkich studentów zainteresowanych polską kulturą i nauką.

Ważny przyczynek do badań nad kontaktami polsko-estońskimi stanowi też podjęty w opracowaniu wątek związany z działalnością Instytutu Bałtyckiego w Toruniu, utworzonego w 1926 r. z inicjatywy Stanisława Srokowskiego. W tym kontekście nakreślono m.in. współpracę Instytutu z Departamentem Nauki i Sztuki w Ministerstwie Edukacji Estonii oraz zaznaczono udział Estończyków w kolegiach redakcyjnych, wydawanych w Polsce, czasopiśmie – „The Baltic Countries” (od 1937 r. „The Baltic and Scandinavian Countries”) oraz „Jantar” (s. 154). W publikacji dość obszernie omówiono również działania podejmowane na rzecz studentów estońskich przez Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej, założony w 1930 r. w Wilnie.

Wskazując na wieloaspektową wartość informacyjną omawianej publikacji, należy też docenić pracę tłumacza (dr Anna Juga-Szymańska) i redaktora polskiej edycji (mgr Paulina Tomczyk), szczególnie w zakresie właściwego oddania nazw własnych historycznych jednostek administracyjnych, instytucji edukacyjnych i organizacji. Ich właściwe wyrażenie w języku polskim nie zawsze jest zadaniem łatwym, zważając zwłaszcza na język oryginału omówionej publikacji.

Dr Edward Gigilewicz
Ośrodek Badań nad Dziejami KUL
e-mail: edward.gigilewicz@kul.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0554-7964>